

Research paper
2 (2), 1-17, Winter, 2024

An Investigation on The Enclitic Compound Verbs in Persian Language Teaching Textbooks

Rahele Kalantari Darunkala¹ Behrooz Mahmoodi Bakhtiari²

¹ Assistant Professor in Linguistics, Department of English Language, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. E-mail: r.kalantari@scu.ac.ir

² Associate professor, University of Arts, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: mbakhtiari@ut.ac.ir

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 25 Dec. 2023

Accepted: 20 Feb. 2024

Keywords:

enclitic compound verbs,
Persian Language,
teaching textbooks,
language proficiency level,
pedagogical priorities

ABSTRACT

Enclitic Compound Verbs in Persian are among the controversial issues in Persian linguistics and grammar, and the common research done on the topic seems to be limited to the inflectional structure of these verbs. Up to now, no research with pedagogical and educational implications has been carried out on these verbs. Therefore, a pedagogical study on this category of verbs can be an effective measure in facilitating Persian language teaching. The present article examines four sources of Persian language teaching textbooks, by Ahmad Saffar Moghadam, Yadollah Samrah, Mehdi Zarghamian, and Fatemeh Jafari's Persian Grammar, in terms of their methods of introducing such compound verbs. The article aims to find out whether special attention has been paid to them in the educational resources of the Persian language, and if so, in which category they have been located. The investigation revealed that these verbs educationally have been considered and discussed separately from other verbs in Persian textbooks. In this regard, the quantitative and qualitative descriptions of the number and variety of these verbs in the mentioned books are presented.

Cite this article: Kalantari Darunkala, R., Mahmoodi Bakhtiari, B. (2024). "An Investigation on The Enclitic Compound Verbs in Persian Language Teaching Textbooks". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 2 (2), 1-17.

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.140789.1073](https://doi.org/10.22034/jls.2024.140789.1073)

1. Introduction

The Enclitic Compound verbs have been introduced in grammatical and educational sources and texts under the titles of impersonal compound verbs (Sadeghi, 1979), impersonal verbs (Qomshi, 1996), and single-person compound verbs (Ja'fari, 2013). The variety of names of this group of verbs can indicate the variety of opinions in this field. Examining the previous texts and research shows that the consensus of most grammarians was to classify these verbs into a group of compound verbs. Of course, in most previous studies, this category of verbs has not been investigated alone. Still, in line with the investigation of other verbs, this category of verbs has been placed in a compound group. One of the main features considered for this category of verbs is their intransitivity or transitivity.

This research has been done to investigate how these verbs are used and introduced in Farsi language educational resources to non-Persian speakers. As a result, it is an introduction to future research that can be done in the field of investigating and dividing compound verbs. To do this, four educational sources of the Persian language have been examined to answer the following questions and the obtained results have been presented. The research questions are as follows:

- 1- How are the compound verbs presented in the studied educational resources, as a separate educational topic or with other verbs being taught?
- 2- How was the method of teaching linking verbs in the studied books?
- 3- In the case of using and teaching compound verbs, which verbs from this category of verbs have been taught?

2. A Brief note of previous works

Kamiyar (1974 & 2003), Sadeghi (1979 & 1969), Debirmoghadam (1995), Karimi (1997), and Karimi Dostan (2005) have addressed the topic of compound verbs. While dividing the types of verbs, some have also paid attention to compound verbs. Here, for example, the opinions of Khanlari (1986), Sadeghi (1970), Dabir Moghadam (1955), Vahidian Kamiyar (2003), Rasakh Mohand (2007 & 2004) and several other Iranian grammarians are mentioned.

Khanlari (1986: 181-176) on the topic of verb structure, divides verbs into five categories: simple, prefix, compound, present, and intransitive phrases, and in the description of intransitive verbs, he states that this category of verbs "apparently They are transitive, that is, they accept the object, but the object is apparently in the meaning of the subject.

Khanlari (ibid) lists the following characteristics for this category of verbs; First, these verbs do not have an identifier, and secondly, they have a continuous or separate object pronoun that is used instead of an identifier, which is grammatically an object and logically replaces the subject or the subject of the sentence and is always expresses passive situations.

Rasekh Mahand (2007: 252-236) agrees with the opinion that these verbs express the passive state, but he criticizes the fact that these verbs do not have an identifier because he thinks that Khanlari

(same source) is the form It has considered the past tense of these verbs that the third person of the past tense has zero identifier, but taking into account the past tense of these verbs, they have an identifier, and as a result, the feature of having no identifier will not be valid.

Sadeghi (1979: 17) believes that these verbs are a type of sentence without entity, and for this reason, he calls them impersonal sentences and suggests this pattern for them; "Noun or adjective + connected pronoun + verb + identifier" and believes that none of these elements can be removed. He considers their number limited in the Persian language and divides this type of verb into two groups. A group whose connected pronouns can be removed. Sadeghi's view of these verbs is also important in terms of language taxonomy classification of the Persian language because Sadeghi has limited the auxiliary verbs that participate in this type of construction in a limited set.

3. Theoretical framework

In the present study, based on the opinion of Rasekh Mahand (2008), these constructions are considered compound verbs, and the opinion is that there are different ideas in the description and classification of these verbs. The teaching of these verbs in the teaching of the Persian language to non-Persian speakers has been considered by the authors of this paper, therefore, examining the educational resources of the Persian language to conduct research and explain the appropriate educational model for this category of verbs is the first and necessary step.

Rasekh Mahand (2016: 244-246) has investigated the distribution of passive conjunctions. In the first three places, i.e. after the noun, prepositions, and verbs can be omitted, but in the fourth place, after the noun, relative pronouns cannot be omitted, and in Sadeghi's opinion, they also correspond to Institution reads. Rasekh Mohand introduces the fourth category as a part of the structure of compound verbs. He believes that conjunctions in compound verbs have a unique behavioral connection because on the one hand, they are mandatory and on the other hand they come with their referent nouns or pronouns.

Rasekh Mahand (2007: 248-248) calls these structures compound verbs and gives the following reasons as proof of his claim; A: These constructions have an idiomatic meaning against the divisible meaning. A: They have lexical continuity, that is, it is not possible to simply insert the participle into these constructions, for example, it is not possible to say "mourning too much". D: Another thing is that they can be converted into infinitives, for example, you can say to come. And: these constructions are registered in the dictionary. He does not consider these constructions to be sentenced because he believes that first of all there is no logical relationship between the entity and the proposition, for example, in "Khoshkam zad", there is no logical connection between the entity and the proposition, and on the other hand, the entity is always the third person singular and never It does not change in terms of person and number. He brings the following cases in the generalization of cases related to compound verbs:

A: Connections are mandatory and have an active role.

B: These constructions have compound verbs and their verbs are not simple verbs.

A: In these sentences, the semantic role of the subject is the experiencer.

D: Compound verbs in Persian languages should be entered in the infinitive form, but in the grammatical explanation of each language, it should be specified that they are a special class of compound verbs and have different uses.

4. Conclusion

The results of this study are as follows: A: in only two of the studied sources; Safar Moghadam (2008) and Jafari (2013) these verbs are taught under a separate topic similarly, that is, based on the skill of reading the text, and the teaching format was a single sentence. B: In Persian language teaching, these verbs are implicitly used in question constructions, and they are given at the introductory level. A: The first compound verb that is used in all these educational sources is the verb: year...to be. D: In the studied textbooks, two completely different levels, i.e. introductory and advanced, have been selected for introduction and teaching.

سال دوم، دوره دوم، شماره دوم، شماره پیاپی چهارم، زمستان ۱۴۰۲، ص ۱۷-۱
بررسی افعال مرکب پی‌بستی در منابع آموزش زبان فارسی

راحله کلانتری درونکلا^۱، بهروز محمودی بختیاری^۲

۱. استادیار زبان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. r.kalantari@scu.ac.ir

۲. نویسنده مسؤل) دانشیار زبان‌شناسی، گروه هنرهای نمایشی، دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران، تهران، ایران. mbakhtiari@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

افعال مرکب پی‌بستی زبان فارسی یکی از مباحث مورد توجه محققین در حوزه زبان‌شناسی و دستوریان است. وجه مشترک نظریه‌های مختلف در باره این افعال، شکل صرف این افعال است که تاکنون پژوهشی در باره نحوه آموزش این افعال صورت نگرفته است. بنابراین، تحقیق در خصوص آموزش این دسته از افعال خود ضرورت ویژه‌ای دارد و می‌تواند گام موثری در جهت تسهیل دستیابی به اهداف و پیشبرد آموزش زبان فارسی باشد. مقاله حاضر از جنبه آموزشی به بررسی این افعال پرداخته است. این مقاله به بررسی چهار منبع آموزش زبان فارسی صفا مقدم، ثمره، زبان فارسی عمومی ضرغامیان و دستور کاربردی جعفری (۱۳۹۲) در خصوص چگونگی معرفی و آموزش افعال پی‌بستی زبان فارسی پرداخته است. هدف از انجام پژوهش حاضر این بوده است که آیا با توجه به جایگاه افعال پی‌بستی مرکب، در منابع آموزشی زبان فارسی توجه ویژه‌ای به آن‌ها شده است و در صورت چنین توجهی در چه دسته‌ای قرار داده شده‌اند. بررسی انجام شده نشان داد که این افعال از لحاظ آموزشی مورد توجه قرار گرفته‌اند و به صورت جداگانه‌ای نسبت به دیگر افعال در مباحث آموزشی مطرح شده‌اند. در این راستا توصیف کمی و کیفی آموزش این افعال از لحاظ تنوع و تعداد آموزش این افعال در کتب ذکر شده آورده شده است.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۴ دی ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش:

۳ اسفند ۱۴۰۲

واژه‌های کلیدی:

افعال مرکب پی‌بستی،

منبع آموزش زبان فارسی،

سطح زبانی،

اولویت آموزشی

استناد: کلانتری درونکلا، راحله؛ محمودی بختیاری، بهروز (۱۴۰۲). «بررسی افعال مرکب پی‌بستی در منابع آموزش زبان فارسی». پژوهش-

های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۲ (۲)، ۱-۱۷.

حق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: 10.22034/jls.2024.140789.1073

۱. مقدمه

افعال مرکب پی‌بستی در منابع و متون دستوری و آموزشی با عنوان‌های افعال مرکب پی-شخص (صادقی: ۱۳۵۸)، افعال غیرشخصی (قمشی، ۱۹۹۶) و افعال مرکب تک‌شخصه (جعفری: ۱۳۹۲) معرفی شده‌اند. تنوع نام این دسته از افعال خود می‌تواند نشانگر تنوع آراء مطرح در این حوزه باشد. بررسی متون و تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که اتفاق نظر اکثر دستوریان دسته‌بندی این افعال در گروه افعال مرکب بوده است. البته در اکثر پژوهش‌های پیشین این دسته از افعال به تنهایی مورد بررسی قرار نگرفته‌اند، بلکه در راستای بررسی سایر افعال این دسته از فعل‌ها در گروه مرکب قرار داده شده‌اند. یکی از ویژگی‌های اصلی که برای این دسته از افعال در نظر گرفته‌اند ناگذرا بودن یا لازم بودن آن‌ها است.

تنوع در نظریات گوناگون جهت توصیف این ساخت‌ها در زبان فارسی و تقسیم‌بندی آن‌ها در گروه‌های مختلف از یک سو اهمیت این موضوع جهت انجام پژوهش بیشتر در این زمینه را نشان می‌دهد و از سوی دیگر تبیین جایگاه این ساختار را در حوزه آموزش زبان فارسی بیان می‌نماید. از بررسی‌های انجام‌شده در متون گذشته چنین برمی‌آید که این دسته از افعال به تنهایی از لحاظ آموزشی به‌ویژه در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مورد توجه نبوده‌اند و مورد بررسی قرار نگرفته‌اند، بنابراین، در پژوهش حاضر این دسته از افعال به تنهایی مورد نظر قرار گرفته‌اند و از حیث پیشینه آموزشی و مطرح شدنشان در منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان بررسی شده‌اند.

این پژوهش جهت بررسی چگونگی به‌کارگیری و معرفی این افعال در منابع آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان صورت گرفته است و در نتیجه مقدمه‌ای جهت انجام پژوهش‌های آتی است که می‌توان در حوزه بررسی و تقسیم‌بندی افعال مرکب پی‌بستی انجام داد. جهت انجام این امر، چهار منبع آموزشی زبان فارسی جهت پاسخگویی به پرسش‌های ذیل مورد بررسی قرار گرفته است و نتایج به دست آمده ارائه شده است. پرسش‌های پژوهش به شرح ذیل است:

۱- افعال مرکب پی‌بستی در منابع آموزشی مورد بررسی چگونه مطرح شده‌اند، به صورت مبحث آموزشی منفک یا همراه با دیگر افعال مورد آموزش؟

۲- شیوه آموزش افعال پی‌بستی در کتب مورد مطالعه چگونه بوده است؟

۳- در صورت به کارگیری و آموزش افعال مرکب پی‌بستی چه افعالی از این دسته افعال مورد آموزش قرار گرفته‌اند؟

بنابراین، نخستین هدف از بررسی کتب آموزشی زبان فارسی، پاسخ به این پرسش بوده است که اساساً چنین افعالی در این کتب آورده شده‌اند یا خیر؟ و در مرحله بعد به این مسئله توجه شد که ۱- نحوه حضور این افعال در مباحث آموزشی به صورت تلویحی بوده است یا به تصریح آموزش داده شده‌اند؟ مقصود تلویحی این است که نویسنده کتاب به صراحت این افعال را در قالب مبحث درسی منفکی آنچنانکه در کتاب دستور کاربردی جلد دوم (جعفری، ۱۳۹۲) آمده است، عرضه نمی‌کند، اما این افعال در متن‌های آموزشی غیر مرتبط با این مبحث به کار رفته باشند.

۲- کدام یک از افعال پی‌بستی مورد آموزش قرار گرفته‌اند؟

۲. مروری بر آراء چندتن از دستوریان در باب افعال مرکب پی‌بستی

زبان‌شناسان و دستوریانی مانند خانلری (۱۳۶۵ و ۱۳۵۲)، وحیدیان کامیار (۱۳۵۶ و ۱۳۸۲)، صادقی (۱۳۵۸ و ۱۳۴۹)، دبیرمقدم (۱۳۷۴)، کریمی (۱۹۹۷) و کریمی دوستان (۲۰۰۵) به مبحث فعل مرکب پرداخته‌اند و برخی از ایشان ضمن تقسیم‌بندی انواع فعل به افعال پی‌بستی مرکب نیز توجه نموده‌اند. در اینجا به عنوان مثال نظرات خانلری (۱۳۶۵)، صادقی (۱۳۴۹)، دبیرمقدم (۱۳۷۴)، وحیدیان کامیار (۱۳۸۲) و راسخ مهند (۱۳۸۶ و ۱۳۸۴) و چندتن دیگر از دستورنویسان ایرانی مطرح می‌گردد.

خانلری (۱۳۶۵: ۱۸۱-۱۷۶) در مبحث ساختمان فعل، افعال را به پنج دسته بسیط، پیشوندی، مرکب، عبارت‌های فعلی و ناگذرا تقسیم می‌کند و در توصیف افعال ناگذر چنین می‌آورد که این دسته از افعال «به ظاهر گذرا (متعدی) هستند یعنی مفعول می‌پذیرند اما مفعول ظاهراً در معنی فاعل است.» خانلری (همان منبع)، ویژگی‌های ذیل را برای این دسته از افعال برمی‌شمارد؛ اول اینکه این افعال شناسه ندارند، دوم اینکه دارای ضمیر مفعولی پیوسته یا جدایی هستند که به جای شناسه به کار می‌روند که از نظر دستوری مفعول هستند و از جنبه منطقی جانشین نهاد یا فاعل جمله‌اند و همواره یکی از حالات انفعالی را بیان می‌کنند. راسخ مهند (۱۳۸۶، ۲۳۶-۲۵۲) با این نظر که این افعال حالت انفعالی را بیان می‌کنند موافق است اما بر این ویژگی که این افعال فاقد شناسه هستند نقد وارد می‌کند، زیرا بر این عقیده است که خانلری (همان منبع) صورت ماضی

این افعال را در نظر گرفته است که سوم شخص ماضی دارای شناسهٔ صفر است اما با در نظر گرفتن صورت مضارع این افعال دارای شناسه هستند و در نتیجه ویژگی فاقد شناسه بودن، اعتباری نخواهد داشت.

صادقی (۱۳۵۸: ۱۵-۱۷) بر این عقیده است که این افعال، نوعی جملهٔ فاقد نهاد هستند و به همین دلیل آنها را جملات غیر شخصی می‌نامد و این الگو را برایشان پیشنهاد می‌نماید؛ «اسم یا صفت + ضمیر متصل + فعل + شناسه» و معتقد است که هیچ‌یک از این عناصر قابل حذف نیستند. تعداد آنها را در زبان فارسی محدود می‌داند و این نوع افعال را به دو گروه تقسیم می‌کند. گروهی که ضمیر متصل آنها را می‌توان حذف کرد مانند *سردم است* که به صورت *سرد است* هم استفاده می‌شود و گروهی که ضمیر متصل را نمی‌توان حذف کرد مثل *ماتم برد*. صادقی تعداد افعال کمکی شرکت‌کننده در این نوع ساخت‌ها را محدود به این دسته «گرفتن، بودن، آمدن، شدن، بردن، زدن» می‌داند. صادقی این ساخت‌ها را فعل نمی‌داند، بلکه آنها را جملاتی در نظر می‌گیرد که فاقد نهاد هستند از این حیث نگاهی کاملاً متفاوت با زبان‌شناسانی مانند خانلری و راسخ مهند دارند، اما نقطهٔ اشتراکی که می‌توان در نظرات متفاوت دید ناگذر بودن این دسته از افعال بوده است. نگاه صادقی به این دسته از افعال از حیث رده‌شناختی زبان فارسی نیز حائز اهمیت است زیرا صادقی در افعال کمکی شرکت‌کننده در این نوع ساخت‌ها را به صورت مجموعه‌ای محدود آورده است که البته از نظر راسخ‌مهند (۱۳۸۶) آوردن افعال فوق‌الذکر در یک دسته بی‌ربط بوده و می‌توان بر آن نقد وارد کرد. به هر روی باید گفت که توجه وی به محدودیت افعال شرکت‌کننده در این نوع ساخت‌ها خود از لحاظ زبانی به ویژه آموزش زبانی، نکتهٔ ظریفی است.

البته دو نقد دیگری که راسخ مهند (۲۴۱) بر نظرات صادقی وارد کرده است که دقیق به نظر می‌رسد وجود تناقض در این نظر است زیرا از یک سو صادقی این ساخت‌ها را فاقد نهاد می‌داند و از سوی دیگر برای این ساخت‌ها، شناسه در نظر می‌گیرد که چنین امری ممکن نیست، چراکه شناسه مطابقهٔ اسم یا ضمیر را با فعل نشان می‌دهد. نقد دیگر این است که نمی‌توان ضمیر را در این دسته از ساخت‌ها حذف کرد در صورت حذف مفهوم و معنای فعل تغییر خواهد کرد زیرا مقصود گوینده از بیان جمله‌ی *سردم است* بیان وضعیت خودش است در صورتی که در جملهٔ

سرد است مقصود بیان وضعیت هوا است. بنابراین راسخ‌مهند (۱۳۸۶: ۲۴۰) وجود ضمائر متصل را در هر دو گروه اجباری می‌داند.

انوری و گیوی (۲۹-۱۳۷۳: ۲۸) این ساخت‌ها را تحت عنوان فعل‌های لازم یک‌شخصه می‌آورند و در توصیف می‌گویند: «مراد از این اصطلاح فعل‌هایی است که به صورت لازم (ناگذر) و فقط به صورت سوم شخص مفرد به کار می‌روند و به جای شناسه، ضمیر مفعولی متصل شخص فعل را نشان می‌دهد.»

دبیرمقدم (۱۳۷۴: ۲۸) با نظر صادقی مبنی بر جمله بودن این افعال هم‌نظر است و این ساخت‌ها را جملات قالبی زبان فارسی معرفی می‌کند. وحیدیان کامیار (۱۳۸۲) این ساخت‌ها را با توجه به این نکته که فقط سوم شخص مفرد دارند، آنها را یک شناسه می‌نامد.

راسخ‌مهند (۱۳۸۴ و ۱۳۸۶) چهار جایگاه برای ضمائر مفعولی یا پی‌بست‌ها پیشنهاد می‌کند و جدول ذیل را ارائه می‌دهد.

جدول ۱. جایگاه‌های حضور ضمائر پی‌بستی (راسخ‌مهند، ۱۳۸۶: ۲۴۴)

جایگاه پی‌بست‌ها	مثال	قابل جانشینی با اسم یا ضمیر	همراه اسم یا ضمیر
ساخت اضافی	کتابش، دفترم	+	-
پس از حرف اضافه	ازش، بهت	+	-
پس از فعل	دیدمش، زدنت	+	+
فعل مرکب پی‌بستی	خوشش آمد	-	+

راسخ‌مهند (۱۳۸۶: ۲۴۴-۲۴۶) به بررسی توزیع پی‌بست‌های مفعولی پرداخته است و جدول (۱) را ارائه نموده است. در سه جایگاه نخست یعنی پس از اسم، حرف اضافه و فعل آنها را قابل حذف می‌داند، اما در جایگاه چهارم، بعد از اسم، ضمائر پی‌بستی را غیرقابل حذف می‌داند و مطابق با نظر صادقی آنها را هم مطابقه با نهاد می‌خواند. راسخ‌مهند دسته چهارم را جزئی از ساختار افعال مرکب پی‌بستی معرفی می‌نماید. وی معتقد است پی‌بست‌ها در افعال مرکب پی‌بستی رفتاری منحصر به فرد دارند زیرا از طرفی اجباری هستند و از سویی دیگر به همراه اسم یا ضمیر هم مرجع خود می‌آیند. راسخ‌مهند (۱۳۸۶: ۲۴۸-۲۴۶) این ساختارها را فعل مرکب می‌خواند و دلایل ذیل را گواه بر ادعای خود می‌آورد؛ الف: این ساخت‌ها در برابر معنای بخش‌پذیر معنای اصطلاحی دارند. ب: دارای تکیه واحد هستند. ج: پیوستگی واژگانی دارند؛ یعنی

نمی‌توان به سادگی جزئی را وارد این ساخت‌ها کرد؛ به‌عنوان مثال، نمی‌توان گفت: *ماتم زیادبرد*. د: دیگر اینکه قابل تبدیل به مصدر هستند، مثلاً می‌توان گفت: *خوش آمدن*. و: این ساخت‌ها در فرهنگ لغت ثبت شده‌اند. وی این ساخت‌ها را جمله نیز نمی‌داند زیرا معتقد است اولاً بین نهاد و گزاره رابطه منطقی وجود ندارد؛ به‌عنوان مثال، در *خشکم زد* میان نهاد و گزاره ارتباط منطقی برقرار نیست و از سویی دیگر نهاد همیشه سوم شخص مفرد است و هیچ‌گاه از نظر شخص و شمار تغییر نمی‌کند. وی موارد ذیل را در تعمیم موارد مربوط به افعال پی‌بستی مرکب می‌آورد:

الف: پی‌بست‌ها اجباری هستند و نقش فاعلی دارند.

ب: این ساخت‌ها دارای فعل مرکب‌اند و فعل آن‌ها از نوع فعل ساده نیست.

ج: در این جملات نقش معنایی فاعل تجربه‌گر است.

د: افعال مرکب پی‌بستی در فرهنگ‌های فارسی باید به صورت مصدر مدخل شوند اما در توضیح دستوری هر فرهنگ باید مشخص گردد که آنها طبقه‌ای خاص از افعال مرکب‌اند و کاربردی متفاوت دارند.

۳. بررسی کتب آموزش زبان فارسی ویژه زبان‌آموزان خارجی

در پژوهش حاضر بر مبنای نظر راسخ‌مهند (۱۳۸۶) این ساخت‌ها افعال مرکب پی‌بستی در نظر گرفته شده‌اند و نظر براینکه از لحاظ نظری در توصیف و طبقه‌بندی این افعال ایده‌های مختلفی وجود داشته است جایگاه و ویژگی آموزشی این افعال در تدریس زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مدنظر نگارندگان این سطور قرار گرفته است لذا بررسی منابع آموزشی زبان فارسی جهت انجام پژوهش و تبیین الگوی مناسب آموزشی برای این دسته از افعال، گام نخست و ضروری است. در این راستا چهار منبع آموزشی زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در پژوهش حاضر بررسی شده است که نتایج حاصله به صورت کمی و کیفی در بخش‌های بعد این پژوهش آمده است. بنابراین در پژوهش حاضر اولاً این دسته از افعال جزء افعال مرکب در نظر گرفته شده‌اند. ثانیاً از لحاظ معنایی نیز دارای معنای اصطلاحی یعنی معنای بخش‌ناپذیر هستند (یعنی قابل تجزیه شدن به واحدهای معنایی نیستند و از معنای اجزای آن‌ها نمی‌توان به معنای کل عبارت پی برد).

بحث برانگیز بودن افعال مرکب پی‌بستی در زبان فارسی از لحاظ توصیف در عرصه نظری، یکی از عواملی بوده است که نگارندگان این سطور را بر آن داشته تا در حوزه آموزش و عملی

نیز به این ساخت‌ها توجه کنند. در راستای بررسی این موضوع که آیا چنین تفاوت نظری در حوزه‌ی آموزش زبان فارسی نیز قابل مشاهده است یا خیر، چهارمنبع آموزشی زبان فارسی بازبینی شد این منابع عبارتند از:

- ۱) آموزش زبان فارسی، یدالله ثمره (۱۳۶۷)، سطوح مقدماتی، میانی، پیشرفته.
- ۲) زبان فارسی احمد، صفار مقدم (۱۳۸۶)، سطوح مقدماتی، میانی، پیشرفته.
- ۳) دوره عمومی زبان فارسی، مهدی ضرغامیان (۱۳۸۹)، سطح مقدماتی.
- ۴) دستور کاربردی جلد دوم افعال، فاطمه جعفری (۱۳۹۲).

کتاب آموزشی فوق‌الذکر جهت پاسخگویی به این پرسش‌های پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱. نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌های انجام شده، در ادامه به نتایج به‌دست‌آمده حاصل از بررسی هر یک از این منابع به تفکیک خواهیم پرداخت.

۱.۴ نتایج حاصله از بررسی «آموزش زبان فارسی»

همان‌گونه که در کتاب‌شناسی (ثمره، ۱۳۶۷: ۱) این منبع آموزشی نیز آورده شده است، این منبع آموزش زبان فارسی جهت آموزش زبان فارسی در سه سطح مقدماتی، میانی و پیشرفته در چهار جلد نگاشته شده است. ابتدا جهت بررسی و مطالعه به فهرست عناوین و مطالب درسی آن رجوع شده است. طرح درس این کتاب آموزشی دستور مبنا بوده است که البته پس از آموزش الفبا و مقدمات نوشتاری جهت آموزش قاعده دستوری خاص از گفتگو میان دو نفر نیز استفاده شده است. در پاسخ به این پرسش که آیا افعال مرکب پی‌بستی در این کتاب آموزشی مطرح شده‌اند باید گفت که این افعال تحت عنوان مجزا و یا یک طرح درس جداگانه آورده نشده‌اند. اما در جلد اول دوره مقدماتی (ثمره، ۱۳۶۷: ۸۶) در یکی از پرسش‌های گفتگو از «سال.. بودن» استفاده شده است که در واقع تمرکز طرح درس در آموزش معرفی و پر کردن فرم اطلاعات شخصی بوده است:

۱) خانم ایزدی: بله ما سه بچه داریم، دو پسر و یه دختر.

ن: چندسال دارن؟

راحله کلانتری درونکلا، بهروز محمودی بختیاری بررسی افعال مرکب پی‌بستی در منابع آموزش زبان...

آقای ایزدی: پسر امون یکی شون بیس سال داره و اون یکی هیوده سال داره. دخترمون یازده سالشه.

در جلد دوم (ثمره، ۱۳۶۷: ۱۶۵-۱۶۶) دوره مقدماتی این منبع آموزشی تحت عنوان «تمرین صد و هفتم» و

«صد و هشتم» به صورت نمونه‌های ۲ و ۳ آورده شده‌اند و برای تمرین استفاده از واژه‌های «مگر، چرا و بله» مطرح شده‌اند:

(۲) ..... دیشب خوابتان برد؟

(۳) او..... از حرف من خنده‌اش گرفت.

فهرست فعالی که در این تمرین‌ها به کاررفته است به شرح ذیل است:

سال بودن، خنده گرفتن، خواب بردن، گرسنه بودن، خوش آمدن، یاد آمدن

در نتیجه می‌توان گفت که سه فعل مرکب پی‌بستی در جهت آموزش ساخت پرسشی در سطح مقدماتی کتاب آموزش زبان فارسی در متن تمرین‌ها آورده شده‌اند و اصلاً به صورت مجزا آموزش داده نشده‌اند.

۲.۴ نتایج حاصله از بررسی «زبان فارسی»

این منبع آموزشی زبان فارسی جهت آموزش زبان فارسی در سه سطح مقدماتی، میانی و پیشرفته در چهار جلد نگاشته شده است. با مراجعه به فهرست مطالب و جدول گسترش طرح درس این کتاب آموزشی، در جلد چهارم، افعال مرکب پی‌بستی، تحت عنوان «فعل یک شخصه» در مواد درسی درس پنجم این مجلد از کتاب آموزش داده شده‌اند. در این منبع آموزشی صفار مقدم کتاب چهارم (۱۳۸۶: ۶۷-۶۶)، افعال مرکب پی‌بستی را در یک مبحث مجزا در کتاب مربوط به سطح پیشرفته آورده است.

نحوه تدریس این افعال به شیوه سنتی بوده است به این صورت که ابتدا در یک درس مربوط به افعال مرکب پی‌بستی، یک متن کوتاه در مورد یک شخصیت تاریخی آورده شده است که در آن متن از هفت افعال مرکب پی‌بستی استفاده شده بود. پس از متن یک مدخل آموزش دستور آورده شده بود که در فعل «تک شناسه» را توصیف می‌نمود. سپس یک فهرست از افعال مرکب پی‌بستی را همراه با صرف شش صیغه و توضیح فارسی و برابر نهاد انگلیسی آن. مثال ۴ یکی از نمونه‌های موجود در این کتاب است.

۴) بد ..... آمدن: احساس بد پیدا کردن: دوست نداشتن to dislike

بدم می‌آید، بدت می‌آید، بدش می‌آید، بدمان می‌آید، بدتان می‌آید، بدشان می‌آید.

(صفار مقدم، کتاب چهارم ۱۳۸۶: ۶۶-۶۷)

خنده گرفتن، خوش آمدن، خواب آمدن، بد آمدن، دل خواستن، درد گرفتن، به فکر

رسیدن

۳.۴ نتایج حاصله از دوره عمومی زبان فارسی

در این منبع آموزشی از افعال مرکب پی‌بستی استفاده نشده و هیچ مدخل درسی مجزایی جهت آموزش این دسته افعال در این کتاب طرح نشده است. تنها فعل مرکب پی‌بستی مورد استفاده در این کتاب فعل «سال ... بودن» مورد استفاده قرار گرفته است که در مثال ۵ آورده شده است. این جمله در قالب تمرین جمله پرسشی آورده شده است.

(۵) او چهارده سالش است. (ضرغامیان، ۱۳۸۹: ۴۰)

۴.۴ نتایج حاصله از «دستور کاربردی افعال»

این منبع آموزشی زبان فارسی جهت آموزش مهارت دستور و نگارش تالیف شده است. طرح گسترش مطالب درسی نیز براساس سرفصل‌های آموزش قواعد دستوری و افعال در زمان‌های مختلف بوده است. با رجوع به جدول گسترش طرح درس این منبع آموزشی نتایج ذیل حاصل شد؛ الف: افعال مرکب پی‌بستی با عنوان «فعال‌های یک شخصه» در مبحث مجزایی آورده شده‌اند و مورد آموزش قرار گرفته‌اند. ب: این افعال همانند روشی که در کتاب آموزشی زبان فارسی به کاررفته بود مورد تدریس قرار گرفته‌اند؛ یعنی ابتدا یک متن کوتاه که در آن از افعال مرکب پی‌بستی استفاده شده بود آورده شده است و سپس این دسته از افعال با ذکر مثال در جملات مجزا توصیف شده‌اند و بعد در قالب تمرین صرف افعال، از زبان آموزان خواسته شده است تا شکل درست افعال را با توجه به معنای جمله بنویسند. با توجه به سلسله مراتب مباحث درسی این منبع آموزشی مبحث آموزش «فعال‌های یک شخصه» در درس پانزدهم (جعفری، ۱۳۹۲: ۱۳۹-۱۳۲) یعنی در زمره دروس نهایی کتاب آورده شده است که می‌توان گفت سطح مورد نظر تقریباً سطح پیشرفته است. در مقایسه با زبان فارسی از تعداد بسیار بیشتر و متنوع تری از افعال مرکب پی‌بستی در این کتاب استفاده شده است.

۶) دیروز شما خیلی ..... (گرم بودن)

دیروز شما خیلی گرم‌تان بود. (جعفری، ۱۳۹۲: ۱۳۵)

فهرست افعال مورد آموزش در این کتاب به شرح ذیل است:

خوش آمدن، بد آمدن، حوصله سر رفتن، گرسنه شدن، سرد شدن، گریه گرفتن، خنده گرفتن، سخت بودن، حرص گرفتن، خشک زدن، مات بردن، خواب بردن، خواب گرفتن، یاد رفتن، یاد آمدن، گرم بودن، زور آمدن، بس بودن، غصه شدن، لج گرفتن، دل گرفتن، دل باز شدن، دل تنگ شدن، غصه گرفتن، گذر افتادن، درد گرفتن، حیف آمدن، دیر شدن.

۴. نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر بر مبنای نظر راسخ‌مهند (۱۳۸۶) ساخت‌هایی مانند بد آمدن، درد گرفتن، گرم بودن و غصه شدن با توجه به شیوه تصریفشان، افعال مرکب پی‌بستی در نظر گرفته شده است و با توجه به تفاوت آرای دستوریان در توصیف این دسته از افعال، آموزش آن‌ها مورد نظر قرار گرفته است و چگونگی طرح مباحث آموزشی این افعال در منابع آموزشی ثمره (۱۳۶۷)، صفار مقدم (۱۳۸۶)، ضرغامیان (۱۳۸۹)، جعفری (۱۳۹۲) بررسی شده است. نتایج حاصله از این بررسی این بوده است الف: تنها در دو منبع از منابع فوق؛ صفار مقدم (۱۳۸۶) و جعفری (۱۳۹۲) این افعال تحت مبحثی مجزا به شیوه‌ای مشابه یعنی مبتنی بر مهارت خواندن متن آموزش داده شده‌اند و قالب آموزش نیز تک جمله بوده است. ب: در آموزش زبان فارسی این افعال به صورت تلویحی در قالب تمرین ساخت‌های پرسشی، به کار رفته است و در سطح مقدماتی آورده شده است. ج: اولین فعل مرکب پی‌بستی که در همه این منابع آموزشی به کار رفته است فعل: *سال* ..... بودن است. د: در کتب آموزشی مورد بررسی دو سطح کاملاً متفاوت یعنی مقدماتی و پیشرفته، جهت معرفی و تدریس انتخاب شده است، لذا با توجه به این تفاوت سطح و همچنین تفاوت رویکرد در آموزش این افعال در منابع مورد بررسی می‌توان گفت با توجه به ضرورت کاربرد فعل *سال* ..... بودن در سطح مقدماتی یادگیری زبان، آموزش این فعل به صورت ضمنی و بدون توصیف ساختار مستقیم از لحاظ آموزش زبان و کاربرد آن با توجه به دانش محدود زبانی زبان آموزان، منطقی است و سطح آموزش صریح این افعال در یک مبحث درسی مجزا با توجه به سطح پیشرفته زبان آموزان، ضروری می‌نماید.

منابع فارسی

- انوری، حسن، احمدی گیوی، حسن (۱۳۷۶). دستور زبان فارسی ۲، ویرایش دوم، تهران، موسسه فرهنگی فاطمی.
- ثمره، یدالله (۱۳۶۷). تحلیل ساختاری فعل در گویش گیلکی کلاردشت. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ۲۶(۴، ۳، ۲، ۱)، ۱۶۹-۱۸۶.
- جعفری، فاطمه (۱۳۹۲). دستور کاربردی. تهران، انتشارات: دانشگاه تهران.
- حق شناس، علی محمد، علاءالدین طباطبایی، حسین سامعی، سیدمهدی سمائی (۱۳۸۸). زبان فارسی ۲، (وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی
- دبیر مقدم، محمد (۱۳۷۴). فعل مرکب در زبان فارسی. زبان‌شناسی، ۱۲(۱)، ۲-۴۵
- راسخ مهند، محمد (۱۳۸۴). نشانه مطابقه مفعولی در زبان فارسی. مجموعه مقالات نخستین همایش زبان‌شناسی ایران به کوشش مصطفی عاصی، انجمن زبان‌شناسی ایران، تهران، ۲۷۵-۲۸۵.
- راسخ مهند، محمد (۱۳۸۶). گفتارهایی در نحو تهران، نشر مرکز.
- راسخ مهند، محمد (۱۳۸۶). توصیف افعال مرکب پی‌بستی در زبان فارسی و شیوه ضبط آن‌ها در فرهنگ‌ها. ادبیات زبان‌ها: فرهنگ نویسی (ویژه نامه فرهنگستان)، ۲۳۶-۲۵۲.
- خانلری، پرویز (۱۳۶۵). تاریخ زبان فارسی، جلد دوم، تهران، انتشارات نشر نو.
- صادقی، علی‌اشرف (۱۳۴۹). «را» در زبان فارسی امروز. زبان‌شناسی نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز، ۹۳، ۹-۲۲.
- صفا مقدم، احمد (۱۳۸۷). زبان فارسی. شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
- صادقی، علی‌اشرف (۱۳۵۸). دستور. سال دوم آموزش متوسطه عمومی رشته فرهنگ و ادب. سازمان کتاب‌های درسی ایران.
- ضرغامیان، مهدی (۱۳۸۹). دوره آموزش زبان فارسی: از مبتدی تا پیشرفته: دوره مبتدی. شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی.
- وحیدیان، کامیار (۱۳۸۲). فعل‌های یک شناسه. نامه فرهنگستان، ۶(۲)، ۲۹-۳۷.

References

- Anvari, H., Ahmadi Gievi, H. (1997). Persian Grammar 2, second edition, Tehran, Fatimi Cultural Institute. (In Persian)
- Dabirmoghaddam, M. (1995). "Compound verb in the Persian language." *Linguistics*, 12(1), 2-45(In Persian)
- Ghameshi, J. (1996). Projection and Inflection: a study of Persian phrase structure, Unpublished Ph.D, dissertation, University of Toronto.
- Haqshanas, A. M., Alauddin Tabatabai, Samei, H., Samai, S. M. (2008). Persian language 2, (Ministry of Education, Educational Research and Planning Organization, Textbook Planning and Authoring Office. (In Persian)
- Jafari, F. (2012). instruction manual Tehran, Publications: University of Tehran. (In Persian)
- Karimi-Doostan, Gh. (2005). Light verbs and structural case. *Lingua*, 12(115), p.1737-1756
- Khanlari, P. (1986). *History of the Persian language*, second volume, Tehran, New Publications. (In Persian)
- Rasakh-Mohand, M. (2004). "Object matching sign in the Persian language". *Proceedings of the First Iranian Linguistics Conference by Mustafa Asi*, Iranian Linguistic Association, Tehran, 275-285. (In Persian)
- Rashekh-Mohand, M. (2008). "Description of compound verbs in Persian language and the way of recording them in cultures." *Language literature: anthology* (special letter of Farhangistan), 252-236.(In Persian)
- Rashekh-Mohand, M. (2008). *Speeches in Tehran Syntax*, published by Nashre Markaz. (In Persian)
- Sadeghi, A. A. (1358). *Dastur*(The second year of general secondary education in the field of culture and literature.) Organization of Iranian textbooks. (In Persian)
- Sadeghi, A. A. (1970). "Ra" in Persian today." *Journal of Linguistics*, Tabriz University of Literature and Human Sciences, 93, 9-22. (In Persian)
- Safar Moghadam, A. (2008). *Farsi language*. Council for the Development of Persian Language and Literature. (In Persian)
- Samara, Y. (1988). "Structural analysis of the verb in Gilki Kalardasht dialect" *Tehran University Faculty of Literature and Humanities*

- Journal*, 26th year, autumn, numbers 1, 2, 3 and 4 (consecutively 105-108) pp. 169-186. (In Persian)
- Vahidian, K. (2012). *Verbs of an identifier*. Nameh Farhangistan, 6(2), 29-37 (In Persian)
- Zarghamian, M. (2009). *Persian language course: from beginner to advanced: beginner course*. Council for the Development of Persian Language and Literature. (In Persian)